

10 Bruk av sårbarhetsvurdering i forvaltning av verneområder

Forvaltninga av verneområder skal oppfylle en dobbelt, og tilsynelatende motstridende, målsetting. Først og fremst skal naturverdiene beskyttes og bevares for fremtidige generasjoner, men områdene skal også levere muligheter for gode opplevelser, turistaktiviteter og lokal næringsutvikling.

10.1 Akseptabel eller uakseptabel påvirkning

Mye av forvaltninga handler om hva som er passende eller akseptable påvirkninger fra de besøkende på verneområdets verdier. For å avgjøre dette trengs kunnskap om hvilke effekter ulik påvirkning har på ulik natur, men også allmenn lokalkunnskap, god dømmekraft og sunn fornuft. Selv om man har mye kunnskap, finnes ikke alltid absolutte svar på hva som er rett eller galt i en gitt situasjon, fordi dette i stor grad handler om verdivalg og prioriteringer. Med andre ord, sårbarhetsmodellen kan for eksempel sannsynliggjøre at kongeørna forsvinner som hekkefugl fra et konkret sted med økende ferdsel, men modellen kan ikke regne seg frem til om dette er riktig eller galt. I slike tilfeller vil lovverket og/eller politiske retningslinjer kunne veilede gode avgjørelser i det enkelte verneområdet.

Uakseptable påvirkninger kan deles i to kategorier: 1) påvirkning på naturgrunnet og 2) påvirkning på de besøkendes opplevelser. Disse to trenger ikke å være motsetninger eller utelukke hverandre, men sårbarhetsvurderingene i denne håndboka slik det er definert av oppdragsgiver, er utelukkende knyttet til kategori 1; naturens sårbarhet. Hva som er uakseptabelt eller ikke, varierer mye fra sted til sted og er ikke et enten-eller. Noen aktuelle problemstillinger er stiforringelse, økende stibredde og/eller stidybde, utvikling av hjulspor og parallell-stier, nedtråking av vegetasjon rundt infrastruktur eller spesielle attraksjoner, eller det kan være forstyrrelse av dyreliv og fare for ødeleggelse eller tap av levesteder for fugle- eller pattedyrarter.

10.2 Hva er riktig forvaltningstiltak?

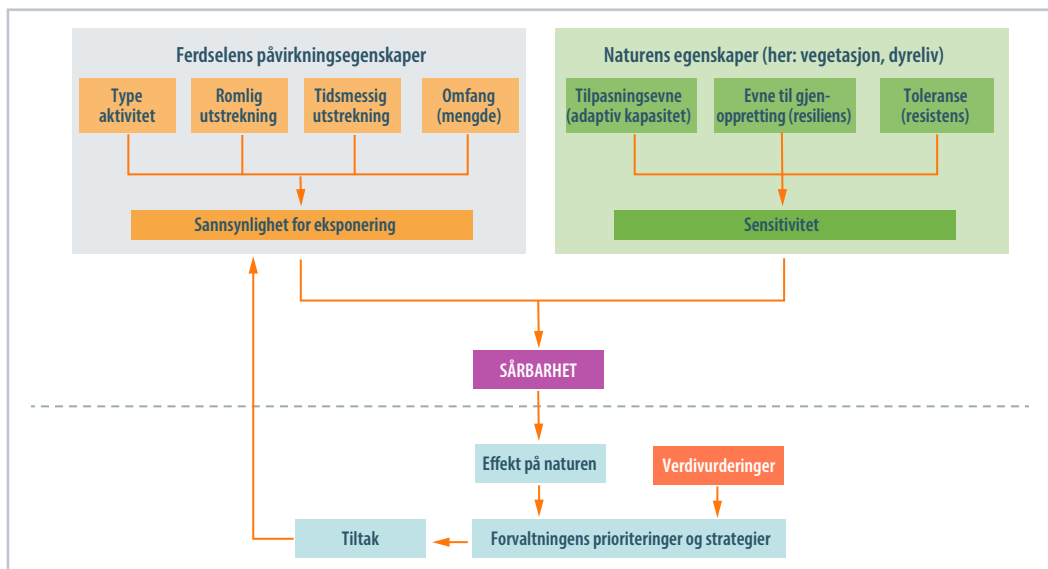
Det er etterhvert en omfattende litteratur som viser at økende besøkmengder avler økende tilrettelegging, noe som igjen kan gi utilsikta effekter på de besøkende og naturen. Opplevelse av trengsel og at stedet blir for «urbant» kan medføre at de besøkende søker seg til nye områder som har de kvalitetene de etterspør, som for eksempel det å være alene,

stillhet og urørthet. Disse nye besøksmønstrene kan igjen gi økt belastning på nye sårbare områder. I en ideell verden, i samspillet mellom vern og bruk av nasjonalparker, så kan en formulere følgende ambisjon for besøksstrategier og reiselivsutvikling: Enhver nasjonalpark og punktattraksjon bør få den gjesten «som parken fortjener», og enhver nasjonalparkgjest bør bli «lokket» til den typen nasjonalpark og attraksjon «som gjesten fortjener» og forventer. Her ligger en utfordring i balansen mellom informasjonsarbeid og markedsføring, og slik det er i dag, har forvaltninga bare ansvar for informasjonsarbeidet.

For å håndtere en konkret forvaltningsutfordring i en lokalitet er det nyttig å ha en overordna tilnærming. Aktuelle forvaltningstiltak og virkemidler må målrettes ut fra en gjennomtenkt strategi. Når selve sårbarhetsvurderinga er gjennomført, skal den kobles til forvaltningas prioriteringer og vurdering av behovet for tiltak (figur 10.1). Tiltakene i denne sammenheng retter seg oftest mot påvirkningsfaktoren (her: ferdselen).

Det finnes ikke en «fasit» på hva som er rett eller galt å gjennomføre av forvaltningstiltak. Kulturelle særpreg (slik som f.eks. allemannsretten) setter også rammer for hva som er mulig og hva som er effektivt eller akseptabelt av tiltak i ulike sammenhenger. Det innebærer for eksempel at ferdsel ikke kan forbys eller styres med direkte virkemidler (forbud, restriksjoner, begrense antall) dersom dette ikke er klart nedfelt i verneforskriften. Et typisk eksempel: Forvalteren har kartlagt et sårbart

Figur 10.1. Figur 2.1 i innledning til håndboka som beskriver forholdet mellom sensitivitet, påvirkning/ferdsel og sårbarhet. Her har vi i tillegg lagt inn forvaltning.

område, men kan ikke forby ferdsel. I stedet må ferdselen styres ved å informere/oppfordre de besøkende til å ta hensyn (unngå) eller tilrettelegge slik at den kanalisere de besøkende bort fra det sårbare området.

Forvaltningstiltak kan få betydning for folk sin bruk av et område, enten tiltaket er et påbud eller en indirekte anmodning mot å ferdes eller drive med konkrete aktiviteter. Dette kan føre til motstand eller vanskeligheter med å få ønsket effekt av tiltaket. Det er viktig å bygge legitimitet blant aktører og brukere frem til beslutning om tiltak og få til inkluderende prosesser og god samordning som gir samstemthet mellom lokale, regionale og nasjonale vernemyndigheter.

Naturmangfoldloven slår fast at forvaltninga skal være kunnskapsbasert. Om en syklist skal forvaltes om en annen måte enn en turgåer eller skigåer, må dermed bygge på kunnskap om at de utgjør forskjellig påvirkning. Tiltak må også ta hensyn til at lokaliteter har ulike verneformål og ulik brukshistorie, med tilhørende varierte landskapsuttrykk. Metoden for steinsetting av en sti, for eksempel en «sherpasti» eller restaurering etter gamle, lokale veimuringstradisjoner, gir ulike landskapsuttrykk. Dette illustrerer spekteret av hensyn som må vurderes når en skal velge gode tiltak.

10.3 Kunnskap om besøkende

Forvaltningstiltakene retter seg som oftest inn på å håndtere de besøkende eller indirekte styre bruken. Dette forutsetter at forvaltningsmyndigheten har en grunnleggende forståelse av hvem de besøkende/brukerne er. En besøksstrategi bygger blant annet på kunnskap om brukerne, og i mange nasjonalparker og større verneområder gjennomføres det derfor brukerundersøkelser som del av grunnlaget for strategien (**figur 10.2**).

Figur 10.2. Registreringskasse til bruk for å samle kunnskap om brukerne i nasjonalparker.

Besøkende til verneområder er ulike. De har ulike holdninger til og preferanser for natur, til andre besøkende og forvaltning, til aktiviteter innenfor friluftsliv og sport, ønske om overnattingsform. Det er mulig å finne igjen alle typer besøkende i alle verneområder og innfallsportene, men den «typiske» besøkende (gjennomsnittprofilen) varierer stort fra sted til sted. Forvaltningsmyndigheten må skaffe seg forståelse for særtrekkene blant besøkende i sitt verneområde, også for de ulike innfallsportene til området. For eksempel er profilen til de besøkende til Varangerhalvøya nasjonalpark (NP) helt forskjellig fra profilen til Folgefonna NP. Folgefonna NP har stor overvekt av langveisfarende turister som er sterkt kanalisert til eksisterende tilrettelegging, mens Varangerhalvøya NP har mest lokale og regionale besøkende som i liten grad bruker og som heller ikke ønsker denne type tilrettelegging. Men det er interessant å se at noen innfallsportene ved Folgefonna NP også har besøksprofiler som likner stort på det man kan finne i Varangerhalvøya NP. Dette viser at forvaltninga må være stedstilpasset både til verneområdene og innfallsportene.

Brukerundersøkelsene har ofte noen skjevheter i forhold til hvem de representerer, og lokale brukere, jegere, fiskere og folk som har ulike ærend eller næringsaktivitet i området er ofte underrepresentert. Det er viktig å ha kunnskap om den lokale bruken, som påvirkningsfaktor for sårbarhet og for å unngå for eksempel utilsikta konflikter når besøksstrategier skal utarbeides.

10.4 Tilretteleggingstiltak

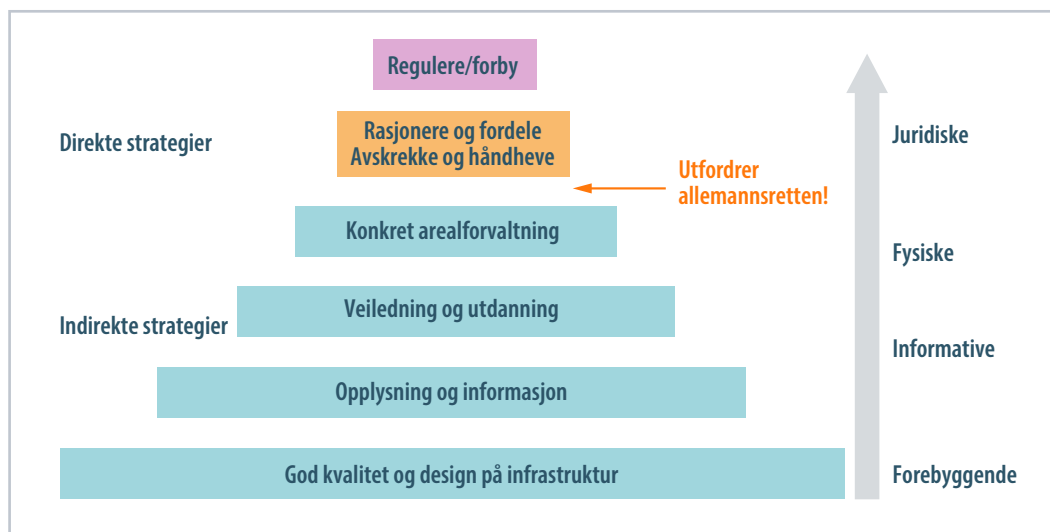
Forvaltningstiltak kan ha som mål å endre en «uønsket» bruksprofil og/eller et bruksmønster, for eksempel ved å øke tilretteleggingsgrad og kanalisering ved en innfallsport. Økt tilrettelegging fører ofte til økt bruk, og dermed kan dette igjen gi økt behov for ytterligere tilrettelegging. Dette kan gi en tilretteleggingsspiral, og føre til at innfallsporten utvikler seg til noe annet enn det som var tenkt. Samtidig kan økt tilrettelegging og flere besøkende føre til en endret bruksprofil. De besøkende som foretrekker natur uten tilrettelegging, får reduserte muligheter, og vil om mulig finne alternative områder eller innfallsportene, som igjen kanskje gir uønska effekter på disse stedene? Det er komplekse sammenhenger mellom forvaltningstiltak og de besøkende/brukerne, og det kan være vanskelig å forutsi hva som vil skje med gjennomføring av et forvaltningstiltak. I en del tilfeller kan det være lurt å ha en utprøvende (adaptiv) tilnærming, der man «tester» ut løsninger for å se om tiltakene har ønsket effekt på natur og folk. I tilfeller der man ikke oppnår målsettingene (ved hjelp av måleindikatorer, standarder, overvåking), kan tiltaket justeres eller endog reverseres.

10.5 Hovedprinsipper for avbøtende tiltak

Det finnes flere typer avbøtende forvaltningstiltak, og her nevnes noen som kan være aktuelle dersom sårbarheten tilsier at tiltak bør iverksettes. Vi kan gruppere avbøtende tiltak i seks hovedkategorier (**figur 10.3**), fra milde opplysende og veiledende tiltak, til mer omfattende fysisk tilrettelegging og kanalisering til strengt regulerende tiltak og forbud. Ikke alle typene er aktuelle å bruke her i landet fordi allemannsretten setter en del føringer, mens andre typer er svært vanlige og mye brukt.

God kvalitet og design på infrastruktur kan virke holdningsskapende for de besøkende og innby til en hensynsfull atferd. Dette kan være med på å unngå uønsket atferd (forsøpling, tagging, vill-camping osv.)

Opplysning og veiledning har som formål å påvirke de besøkendes atferd, samt å bidra til positive opplevelser og ny læring. Dette kan omfatte generelle retningslinjer og råd for passende oppførsel, gjerne utdypet av en forklaring om hvorfor dette er viktig (f. eks. hvorfor bør man unngå å forstyrre hekkende fugler). Som oftest blir skriftlig informasjonstiltak (skilt, hefter eller digitale oppslag) brukt, siden det er langt billigere enn personlig kontakt og

Figur 10.3. Prinsippfigur for tiltak i norske verneområder for å endre ferdsel og bruk av sårbare områder. Hovedtypene av tiltak brukes ofte i kombinasjon. **Konkret arealforvaltning** handler om naturressursen (forebygge/repasere) og lokaliteten som de besøkende oppsøker, mens de andre handler om tiltak rettet mot de besøkende. Forvaltningsmyndighetene har størst handlingsrom i Norge når det gjelder konkret arealforvaltning, samt **opplysning og veiledning**. **Regulering og forbud** er nedfelt i verneforskriftene og annet lovverk knyttet til verneområdet. **Rasjonere og fordele** og **avskrekke/håndheve** er vanlig i mange utenlandske verneområder, men kan i stor grad utfordre allemannsretten i Norge.

mundlig formidling til besøkende. Utarbeiding av steds spesifikke retningslinjer kan veilede den som ferdes helt ned på meternivå for å unngå skade på særlig sensitiv natur. Her inngår ofte en beskrivelse av opplevelsese- og naturverdier, med helt konkrete tips og råd om hvordan ferdselen kan foregå skånsomt, gjerne med bruk av kart og bilder. Dette er innarbeidet for enkelte ferdselslokaliteter på Svalbard, med utgangspunkt i tilsvarende modell for sårbarhetsvurdering. Steds spesifikke retningslinjer kan trolig også bli et nyttig verktøy i verneområdene på fastlandet. Det er lite tradisjon for bruk av guider når man skal på tur på fastlandet. Svalbard er en kontrast der en stor del av ferdselen skjer med guide. Dette kan trolig også ha et stort potensial i verneområdene på fastlandet og kan øke turopplevelsen, lede til mer skånsom ferdsel og gi muligheter for lokal næringsutvikling. Muntlig formidling, eller guiding kan brukes ved spesielle besøkssteder med stort informasjonsbehov eller som en del av det totale turoppet (figur 10.5).

Konkret arealforvaltning handler om å manipulere det fysiske miljøet, og (forsøksvis) dirigere og kanalisere bruken for å opprettholde naturverdiene. Et av de viktigste tiltakene er å konsentrere bruken, i første rekke gjennom stram/tydelig tilrettelegging som gir et kanalisert bruksmønster (figur 10.3). Ofte er det ønskelig for de besøkende at det er lett og bekvem adgang til innfallsporten (p-plass, toalett, vann, informasjon, skilting osv.), men at det er lavere grad av tilrettelegging ute i terrenget. De besøkende kan ha ulike preferanser, men for de fleste er det slik: Etablering av fasiliteter vil tiltrekke seg besøkende, mens reduksjon/fjerning som oftest vil redusere bruken, særlig når det gjelder nye besøkende. En enkel tilnærming vil være å redusere tilretteleggingsgraden ved/i sårbare områder, og øke tilretteleggingsgraden i robuste områder. Å fjerne parkeringsmuligheten kan være effektivt, men ikke dersom lokaliteten uansett er så attraktiv at resultatet blir parkeringskaos. Derfor må

Figur 10.4. Omlegging av stier og klopplegging er eksempel på tiltak som styrer ferdselen dit man ønsker, enten langs nye traseer eller ved å kanalisere for å unngå at stier utvider seg.

kunnskapen om sensitivitet/sårbarhet følge kunnskapen om hvorfor mange besøkende kommer til stedet. Bruk av fysiske barrierer (trestammer, port, gjerde osv.) vil kunne hindre ferdselen effektivt, for eksempel der det er ønskelig å redusere bruken av en stitrasé. For å dempe slitasjen på vegetasjonen vil det være aktuelt å forsterke underlaget i selve ferdselsåren eller på et større areal, med steinlegging, kloppegging, grusing, drenering osv. Forutsetninga for et vellykka tiltak er at brukerne faktisk holder seg til de traséene eller area-lene som er forsterka. Dermed er naturtypen eller terrenget på stedet bestemmende for hvor effektivt et slikt forsterkingstiltak er. God design og tiltalende utforming av innfallspor-ten og lokaliteten gir ofte en mer hensynsfull atferd blant de besøkende, og forskning viser at dersom stedet er rotete og viser manglende forvaltning, vil dette medføre mer søppel, skader osv.

Rasjonering og fordeling er lite brukt som tiltak i Norge. Det handler om å begrense bruken (reservasjon av et begrensa antall plasser, kø-prinsipp, loddtrekning, kvalifikasjonskrav, beta-ling) av en knapp ressurs. Allemannsretten setter klare grenser for denne tiltaks-kategorien. Jakt er ikke en allemannsrett og fungerer etter dette prinsippet, og når man har bestemt en kvote (antall jegere) blir det med en gang snakk om fordeling, som er en akseptert måte å begrense påvirkningen på.

Avskrekking og håndheving er lite brukt i Norge og handler om å hindre uønsket atferd gjen-nom bruk av forbudsskilt, trusler om straff eller bruk av uniformert personell for håndhe-velse av loven. Statens naturoppsyn er uniformert og har myndighet til å håndheve lover i verneområdene.

Figur 10.5. Informasjonsskilt eller retningskilt er typiske tiltak som veileder brukere og samtidig opplyser om området, naturverdier og verneregler.

Reguleringer handler om å styre bruken av et område gjennom begrensninger og forbud. Verneforskriftene utdyper hva som er tillatt eller ikke innenfor verneområdet, så som mengde og type av fasiliteter, aktiviteter, utstyr, transportform, oppholdstid, om organisert ferdsel er tillatt). Sonering kan brukes for å angi steds- eller tidsspesifikk regulering (f. eks. med eller uten hund, utenfor hekketid mm). Regler for organisert ferdsel er oftest nedfelt i verneforskriften, og er derfor lettere å regulere enn uorganisert ferdsel. Organisert ferdsel er ofte ledet av kyndige guider/lærere som kan forhindre negativ påvirkning.

10.6 Hvordan kan konkrete forvaltningstiltak redusere sårbarheten?

I forbindelse med utvikling av håndboka er det gjennomført sårbarhetsanalyser bortimot 20 verneområder med til sammen ca. 50 lokaliteter. Mange av områdene som er vurdert, får ganske lav sårbarhetsskår og «friskmeldes» således i forhold til de planene som forvaltningen har for videreutvikling. Andre områder har høy sårbarhet og det anbefales tiltak for å hindre negativ utvikling for vegetasjon og/eller dyreliv. Erfaringene viser at effekter av tiltak kan variere mye fra sted til sted, og de må være stedstilpasset.

I sårbarhetsmodellen er det mulig å anslå hvor mye sårbarheten i en lokalitet kan reduseres ved bruk av ulike typer tiltak.

- Noen tiltak fungerer godt – de er godt dokumenterte, de fører til at slitasje eller forstyrrelse opphører og at naturverdiene gjenoprettes. Eksempel på dette kan være bruk av steinsetting eller klopper over ei myr med mye ferdsel. Det virker bra fordi det blir enklere å gå og ferdselen kanaliseres «automatisk». Dermed opphører slitasjen og myr har generelt god gjenvekst fordi det er tilgang på vann.
- Andre tiltak fungerer dårlig, eller har usikker virkning – de er vanskelige å dokumentere, de medfører omfattende endringer på stedet eller for brukerne og det tar lang tid før en eventuell positiv effekt av tiltaket kan påvises. Eksempel på dette kan være omlegging av stier i attraktive turområder, bygging av trapper og gjerder for å kanalisere folk unna sårbare utkikkspunkter eller attraksjoner, eller forsøk på å kanalisere ferdsel over tørre lettgåtte rabber. Selv om tiltaket fører til redusert påvirkning, tar det lang tid før vegetasjonen klarer å etablere seg. Selv om det gjennomføres slike tiltak på en slitt rabbe kan erosjonen faktisk holde fram selv om ferdselen reduseres. Det er ikke grunnlag for naturlig gjenvekst fordi det er så tørt og ustabil oppå rabben

Eksempel: Skarsfjella-Hyllingsdalen landskapsvernområde

Lokalitet Haugavollen-Morraklumpen

Den befarte lokaliteten starter langs et kjørespor og går etter hvert over til en sti. Langs stien er det registrert to typer sensitive enheter for vegetasjon: **Myr/fuktige område** og **Fuktsig/blauthøl**. Langs samme strekningen er det registrert flere sensitive enheter for dyreliv; **Innsjø**, **Område med mye død ved** og **Myr**.

Vegetasjon

Til sammen har lokaliteten en sårbarhetssum for vegetasjon på 20. Gjennom myrene er stien lite synlig og ferdselen er spredt. I og med at ferdselen foreløpig er begrenset, er ikke dette et stort problem i dag, men med økende ferdsel kan det bli tydelige stier og omfattende skader langs myrene. Her har forvaltningsmyndighetene mulighet til å være i forkant av eventuelle problemer ved å sette inn aktuelle tiltak. Klopplegging er det vanligste tiltaket på myrer. Begrenset klopplegging og tydeligere merking av traséen som leder ferdselen unna myrene og inn på fastmark, kan være en strategi dersom det skal tilrettelegges for økt ferdsel. Det er trolig et enkelt tiltak å lede ferdselen utenom blauthølene med litt tydeligere merking av traséen. Til sammen vil slike tiltak redusere sårbarheten fra 20 til 8,4 fordi ferdselen delvis ledes utenom fuktige partier og ferdselen kanaliseres på klopper over noen av myrene.

Sårbarhetsvurdering for vegetasjon langs stien i Haugavollen opp til Morraklumpen.

Hyllingsdalen					Med tiltak		
Nr på kart	Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Areal x plassering	Areal	Plassering	Areal x plassering
633 635-636 637-638 639-640 642-643 644-645 647-648	Myr/fuktig område	4	4	16	4	2*	8
631 641 646	Fuksig/blauthøl	2	2	4	2	0,1	0,4
	SUM for lokaliteten			20			8,4
	Rødlistearter	To forekomster av kvitkurler			Ingen tiltak		
	Rødlista naturtyper, Naturbaselokaliteter	En lokalitet gammel lauvskog (lauvurskog) og en lauvskog med høgstauder.			Ingen tiltak		

*tiltak langs myrene kan redusere sårbarheten, men det vurderes som uaktuelt å kloppegge alle disse enhetene.

Dyreliv

Til sammen har lokaliteten en sårbarhetssum for dyreliv på 32. Innsjøene kan være potensiell hekkeplass for ande-, vade-, måkefugl og lom. Stien passerer like ved, men i utkanten av lokaliteten og det er lite aktuelt å gjøre tiltak her. Det er en del død ved som er potensiell hekkeplass for hulerugende arter, men heller ikke her er det aktuelt med noen spesielle tiltak. Myra er potensiell hekkeplass for ande-, vade- og måkefugl, og det er en del kjente artsobservasjoner her i hekketida. Et aktuelt tiltak kan være å legge stien litt lengre sør slik at ferdselen inntil myra reduseres. Endret plassering vil redusere sårbarheten fra 32 til 24.

Sårbarhetsvurdering for dyrelivet langs stien fra Haugavollen til Morraklumpen.

Dagens situasjon					Med tiltak		
Nr. på kart	Sensitiv enhet	Areal	Plassering	Sårbarhet	Areal	Plassering	Sårbarhet
1, 2, 4, 5	Innsjø	4	3	12	4	3	12
3	Område med mye død ved	2	5	10	2	5	10
5	Myr	2	5	10	2	1	2
SUM				32			24

Eksempel: Anbefalte eller gjennomførte tiltak som er foreslått i case-studiene.

<p>Konkrete arealforvaltning</p>	<p>Nyetablering av tilrettelegging og service for å tiltrekke seg besøkende</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ny innfallspørt med tilhørende infrastruktur • Ny bro for å kanalisere • Ny trasé for merka stier til attraksjoner • Omlegging av trasé for å unngå sårbare områder • Etablering av leirplass <p>Øke, redusere, forbedre eller fjerne tilrettelegging og service</p> <ul style="list-style-type: none"> • Redusere omfang av tilrettelegginga for å redusere bruken • Øke omfanget av tilrettelegging for å øke bruken • Nedleggelse av merka sti ved å fjerne merking/skilting • 0-alternativet, ingen ytterlige tilrettelegging <p>Bruk av fysiske barrierer</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gjerde, bom i kombinasjon med informasjon for å unngå bruk • Stein og stokker i stikryss for å hindre bruk av en trasé • Stenge bro i sårbare perioder • Barrierer av sikkerhetsmessige årsaker <p>Forsterke arealet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klopp-/grus-/steinlegging av stien • Gruslegging av leirplass, innfallspørt, attraksjon • Drenering av sti og tilrettelagte områder <p>Fjerne avfall og rydde området så det ser innbydende ut</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rydde søppel og avfall • Fjerne varder, graffiti, signatur, inngravinger • Fjerne andre uønska byggverk
<p>Opplyse og kommunisere</p>	<p>Opplyse om sårbare områder og arter</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informasjon på alle stadier av reisen • Informasjonspunkt innfallspørt • Natur- og kultursti
<p>Veilede og utdanne</p>	<p>Veilede om ønsket atferd i sårbare områder og i forhold til arter</p> <ul style="list-style-type: none"> • I direkte møte med bestemte arter (villrein, våtmarksfugl, rovfugl osv.) • Anbefalte turruter for å unngå sårbare områder • Veiledning om hundehold, båndtvang osv. • Anbefaling i forhold til årstid
<p>Regulere</p>	<p>Forbud</p> <ul style="list-style-type: none"> • Visse aktiviteter forbudt på areal eller i tid (som sykling eller padling) • Båndtvang hund <p>Villreinområder</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stoppforbud langs veg • Bomveg for å begrense allmennhetens tilgang • Veg bør kun være åpen i perioder utenfor sårbar sesong • Ferdselsforbud i sårbart kalvings- eller trekkområde • Stenging av turisthytter i sårbare perioder